

SÜT ÜRETİCİSİNİN DURUMU

2024-2028 Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Planı açıklandı. Tarımsal girdilerde dışa bağımlılığın azaltılması gerektiğinin altı çizildi. Umarız, hayvan ve hayvansal ürün arzındaki istikrarın sağlanabilmesi için, küçükbaş hayvan sayısının artırılması, sığır varlığı içindeki kültür ırk oranının yükseltilmesi, yerli hammadde üretimi, meraların ıslahı ve aşı üretim merkezlerinin kurulması gibi Strateji Planında açıklanan hedeflere varılır.

Öncelikle belirtmek isteriz ki; ülkemizde son yıllarda hayvan ve hayvansal ürün ithalatına ayrılan para, hayvan ıslahı ve üretim için harcansaydı hayvancılığı geliştirmek adına çok daha anlamlı olurdu. Hayvancılığı kurtarmak için yapılan ithalatlarla ne yazık ki istenen sonuçlar alınamadı. Bu sonuçlara rağmen Tarım ve Orman Bakanlığı 2024 yılında 600.000 baş besilik sığır ithalatı yapılmasının tekrar planlandığını açıkladı.

Zaten her şey ithal. Aşıdan, yem hammaddesine kadar.

İthalat ile yetiştirici tümüyle yok ediliyor. Hadi bir hesap yapalım:

Bir inek kaba bir hesapla canlı ağırlığının %2'si kadar kuru madde tüketir. Çok pratik olarak anlatılacak olursa; kuru madde dediğimiz şey saman, yonca, arpa, mısır gibi hayvan yemlerinden suyu attığınız zaman geride kalan kısımdır. Geviş getiren hayvanların "rasyon" dediğimiz günlük beslenmeleri düzenlenirken kullanılan besinlerin kuru maddeleri hesaba katılır. Rasyon hazırlanırken, hayvanın günlük olarak yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan "yaşam payı" ve hayvandan elde etmek istediğimiz süt, et gibi ürünleri almak için gerekli olan "verim payı" hesaplanır. Sonuç olarak yeterli ve dengeli olmak koşuluyla olabilecek en az maliyetli beslenme şekli hesap edilerek rasyon hazırlanır. Bu hesaplamalar yapılırken hayvanın yaşından süt verimine, kaçınıcı laktasyonda olduğundan alınan sütün yağ oranına kadar pek çok şey de göz önünde bulundurulur. Ancak biz hesap yaparken daha anlaşılır olabilmesi adına bu unsurları göz ardı edeceğiz. Yine de yetersiz ve dengesiz beslenmeden kaynaklı ve ineğimizi ölüme kadar götürecek hastalıkları bertaraf etmek için olabildiğince dengeli bir rasyon hazırlamaya gayret edeceğiz. Elimizde 500 kg canlı ağırlığa sahip ve günde 20 litre süt veren bir ineğimiz olduğunu düşünelim. Kaba bir hesapla, yeterli ve dengeli bir rasyon hazırlamak adına, ineğimize günlük olarak 1,5 kg buğday samanı, 1,5 kg yonca, 5 kg çayır otu, 1,5 kg kalitesiz kuru ot (geçen yıldan kalan balya, çevreden topladığımız sap, kuru ot, vs.), 18 kg kadar mısır silajı ve yaklaşık 6 kg kadar da süt yemi verelim. Bu rasyonda yer alan ot ve yem fiyatlarını da Ulusal Süt Konseyinin istatistiklerinde her ay yayınlanan fiyatların yıllık ortalaması olarak alıp hesap yapalım (buğday samanı 3 TL/kg, yonca 6,5 TL/kg, çayır otu 6,5 TL/kg, kalitesiz kuru ot 1,5 TL/kg, mısır silajı 2,5 TL/kg, 19 Ham Protein 'li süt yemi 8 TL/kg). Yapılacak hesaba göre ineğimizin günlük yediği kaba yem için ödenecek miktar 94 TL ve kesif yem için ödenecek miktar ise 48 TL'dir. Yani 500 kg canlı ağırlığa sahip 20 litre süt veren ineğimizin günlük yem maliyeti 142 TL'dir. Bir büyükbaş hayvan yediği kuru madde miktarının 4-6 katı kadar su tüketir. Sağmal bir inek ayrıca her 1 litre süt için yaklaşık 4 litre de su tüketmelidir. Örneğimizdeki ineğimiz günde ortalama 130 litre de su tüketecektir. Kullandığı su masrafını da hesaba eklediğimizde ineğimizin günlük masrafı 150 TL'dir diyebiliriz. Günlük aldığımız 20 litre sütümüzü Ulusal Süt Konseyinin tavsiye fiyatından yani 13,5 TL 'dan sattığımızda $13,5 \times 20 = 270$ TL gibi bir kazancımız olduğunu görürüz. Bunun 150 TL'si yem gideri gerisi kâr diyeceksiniz ama maalesef öyle değil. Çünkü daha elektrik, mazot, veteriner sağlık masrafı, işçilik giderleri vs. var. Daha amortismanı yani binanın, kullanılan alet edevatın, hayvanların ve yetiştiricinin yıpranma paylarını eklemedik bile. Bunları da ekleyince külliyen zarar.

2023 yılında Veteriner Hekimler Derneği olarak, sahadan aldığımız verileri (Türkiye'nin tümünü temsil etmese de değişik büyüklükteki işletmelerden düzenli olarak alınan veriler kullanılmıştır.)

değerlendirdiğimizde, işletmedeki hayvan sayısına ve modernizasyona bağlı olarak 1 lt sütün 10,5-14 TL arasında değişen üretim maliyetlerine sahip olduğunu saptadık. Son yedi yılda 1 litre sütün elde edilen kâr oranlarına baktığımızda, 2017-2021 yıllarında kârlılık oranının % 43-59 arasında seyrettiğini, ancak 2022 yılında kârlılığın %13'e düştüğünü, 2023 yılında bu oranın %28'e çıktığını gördük.

Her ne kadar Ulusal Süt Konseyi, çiğ süt tavsiye fiyatını 22 Ocak 2024'ten itibaren geçerli olmak üzere, üreticinin eline litre başına 13,5 TL geçecek şekilde açıklamış olsa da aslında 1 litre süt zaten bu fiyattan işlem görüyor, hatta kalite prim fiyatı ile daha yüksek fiyattan alınıyordu. Süt alımı yapan firmalar piyasadan sütü Ulusal Süt Konseyinin belirlediği fiyattan daha pahalıya satın aldıkları için şimdiye dek piyasa öyle ya da böyle dengede kalmıştır. Ancak yine de süt/yem paritesi hep düşük seyretmiştir (ortalama 0,7-0,8).Bu bağlamda Ulusal Süt Konseyinin işlevinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Yukarıda verdiğimiz örnekten hareketle, bir inek üzerinden örnekleyecek olursak; günlük 20 litre süt satan yetiştiricimizin, 20 lt sütü 13,5 TL'den sattığında, elde ettiği 270 TL paranın 2023 yılı kâr oranları üzerinden (%28) yaklaşık günlük 75 lira kazandığını düşünelim. Yetiştiricimiz ayda 2250 TL ve bir yılda (bir inek yılda ortalama 300 gün yani 10 ay süt verir)22500 TL kazanır. Günümüzde bir ineğin ortalama satış fiyatı 90.000 TL civarındadır. Yani yetiştiricimiz 90.000 TL'lik bir yatırımla bir yılda 22.500 TL kazanmaktadır. Oysa yetiştiricimiz 90.000 TL'yi bankada mevduat hesabına yatırmış olsaydı, şu anki faiz oranlarıyla bir yılda ortalama 29- 30 bin TL kazanacaktı.

Öyleyse yetiştirici niye bu çileyi çeksin? Zaten hayvan varlığımız bu yüzden azalıyor. Yetiştiriciler, çiftçiler artık iş yapmıyor, yapmamayı tercih ediyor.

Hayvancılığın sürdürülebilir olması için, yetiştiricinin 1 lt çiğ süt satınca en az 1,5 kg yem ve 1 kg karkas et satınca 25 kg yem alabilmesi gerekir. 1 litre çiğ sütte kârın en az %50 olması gerekir. Bunlar gerçekleşmeyince yetiştirici işi bırakır. Nitekim bırakıyor.

Ülkemizde hayvancılık konusunda belirlenen hedefler güzel. Ancak yasal düzenlemeler, yazıldıkları kâğıtlar üzerinden eyleme geçemiyorlar. Bu yazıları eyleme geçirecek olanlar kurumlardır. Kamusal bir planlama anlayışı içerisinde "uygula, kontrol et ve önlem al" döngüsü ile hedefe varılır. Başarıya ulaşmak için bu şarttır. Başarısızlıklardan ders almak ise çok önemlidir. Yoksa hayvancılığı kurtaracağız diye aynı labirentin içinde döner dururuz.

Dr. Gülay ERTÜRK

Veteriner Hekimler Derneği

Genel Başkanı